

VRIENDENBRIEF 40

redactieadres:
Pompstraat 17
5481 BL Schijndel

jaargang 11
zomer 2012

DE VOORZITTER AAN HET WOORD

▣ *Cursus kunst kijken.*

Tijdens de lezing van 14 mei jl. had ik het genoegen de aanwezigen, Vrienden en belangstellenden, te vertellen dat we als Stichting besloten hadden om een nieuwe activiteit op te zetten, namelijk het organiseren van een cursus 'kunst kijken'.

De docent is de heer Krzysztof Dobrowolski-Onclin, u kent hem van de lezing over de iconografie in de kunst van 5 maart jl.. Zijn enthousiasme en zijn manier van presentatie zijn een waarborg voor een boeiende cursus. In de geplande cursus zal hij u de basis van het kijken bijbrengen. Er zijn meerdere manieren om naar kunst te kijken. Aan de hand van stijl, techniek en betekenis zal hij kunst door de eeuwen heen belichten. De cursus bestaat uit 3 dagdelen (vrijdagochtenden in september) plus een bezoek aan een museum. Voor de 'aardse zaken' waarmee zo'n cursus is omgeven, verwijs ik u naar de rubriek 'Agenda en wetenswaardigheden'.

5 maart 2012: kunsthistoricus Krzysztof Dobrowolski-Onclin in actie!

▣ *Een geluk bij een ongeluk.*

Zoals u wellicht weet is het Museum Kempenland in de 'Steentjeskerk' in Eindhoven definitief (?) gesloten. Aanleiding voor de Stichting Vrienden en Corine Molenaar te proberen om uit het depot de mooiste stukken te halen en een (helaas) tijdelijke plaats te geven in het Jan Heestershuis. En dat is gelukt! Via bemiddeling van de oud-directeur van het Museum Kempenland, drs. Peter Thoben, ook hem kennen velen van u nog van zijn optreden in het Kerkje (23 maart 2009), zijn er ruim 40 topwerken van kunstenaars uit de Meierij naar het museum Jan Heestershuis overgebracht. En het chauvinisme gebiedt mij te zeggen dat de werken hier veel mooier uitkomen dan in!

Paul van den Acker, voorzitter

EXPOSITIE: SCHILDERS VAN DE MEIERIJ

De schilders uit de Meierij, die vanaf 24 juni zowel het paviljoen als het woonhuis van het museum Jan Heestershuis met ruim veertig schilderijen vullen, waren allen actief in de twintigste eeuw, van Jan Kruysen in het eerste decennium tot Dorus van Oorschot in het voorlaatste. De werken die nu geëxposeerd worden, zijn vrijwel allemaal topstukken en vormen een staalkaart van het kunnen van deze elf kunstenaars, die in de Meierij werkzaam waren.

□ *De oudsten: Jan Kruysen, Frans Slager en Herman Moerkerk.*

De oudste drie, geboren in de zeventiger jaren van de negentiende eeuw, zijn Jan Kruysen (1874-1938), Frans Slager en Herman Moerkerk. Kruysen, geboren als zoon van een stationschef in de Liempdse wijk Kasteren, schildert in het begin van de twintigste eeuw in Woensel (Eindhoven), maar na de dood van zijn vrouw in het kraambed van hun zestiende kind gaat hij werken in Heeze, een bekend schildersdorp in het eerste kwart van de 20^e eeuw.

Onder invloed van Van Gogh en later ook van zijn schilderende oudste zoon Antoon wordt zijn werk expressionistischer en wordt hij zeer vrij in zijn kleurenkeuze. Landschappen, boerderijen en portretten vormen zijn favoriete genres. Nadat hij in 1924 hertrouwd is in Oirschot, blijft hij daar schilderen tot aan zijn dood in 1938. De laatste tien jaar van zijn leven is zijn werk sterk religieus getint, aansluitend bij het symbolisme van Jan Toorop en anderen. Dan ook schrijft hij "Het boek", geïllustreerd met religieuze tekeningen, een enigszins warrige, maar overtuigende ode aan het katholieke geloof. Jan Kruysen is m.i. een schilder van nationaal niveau, die niet de waardering heeft gekregen die hij op grond van zijn beste werken verdient.

Frans Slager (1876- 1953) is een zoon en leerling van P.M. Slager, de bekende portrettist en leermeester uit Den Bosch. Na de lessen van zijn vader gaat Frans werken temidden van de schilders van de Veluwezoom rond Oosterbeek in de stijl van de Haagse School. Zijn favoriete thema is immers het landschap. Wanneer hij zich later met zijn vrouw en kunstenaar Marie van Gilse in de Belgische Kempen vestigt, kan hij daar in de rust

van de natuur het landschap vastleggen. Frans Slager wordt wel Brabants meest typische adept van de School van Barbizon genoemd. Een andere, blijvende bron van inspiratie voor hem is de Bossche Sint Jan, die hij in allerlei varianten in tekeningen en schilderijen uitbeeldt. Hij exposeert o.a. in Rome, Venetië, München en Barcelona. In 1953 sterft hij in Meerhout (België).

Herman Moerkerk (1879-1949) is een totaal andere kunstenaar. Zijn tekentalent ontwikkelt deze geboren Bosschenaar op het gymnasium in Sittard. Hij ontwikkelt er een brede interesse, onder andere voor toneel. In 1901 trouwt hij met juweliersdochter Henriëtte Allard.

Tot 1925 blijft hij naast zijn teken- en schilderactiviteiten in de textielzaak van zijn ouders in Den Bosch werken. In 1928 vestigt hij zich in Haarlem, waar hij lange tijd als illustrator werkzaam is bij het weekblad De Katholieke Illustratie. Moerkerk wordt ook bekend als geestig tekenaar van karikaturen van Brabantse volkstypen en als politiek tekenaar. Daarnaast maakt hij zich verdienstelijk als schrijver, ontwerper van kostuums, toneelregisseur en gemeenteraadslid.

□ *De Tachtigers: Jeanette Slager, Suze Slager- Velsen en Reinier Peijnburg.*

Jeanette Slager (1881-1945) is een zus van Frans Slager. Ook zij leert het schilderen van haar vader en tevens van haar broers Frans en Piet. Schilderacademies zijn in haar tijd nog niet toegankelijk voor vrouwen. Jeanette specialiseert zich als bloemenschilderes en bereikt op dat gebied soms grote hoogten met geraffineerde licht- en schaduw effecten.

Ze werkt in Den Bosch en Den Haag, daarna in haar laatste woonplaats Vught.

Suze Slager-Velsen (1883- 1964) is een geboren Zeeuws meisje, dat op vijftienjarige leeftijd met het gezin naar Den Bosch verhuist. Daar leert ze voor onderwijzeres en neemt tegelijk tekenlessen van Piet Slager jr. Ze worden verliefd op elkaar, maar haar vader verbiedt een huwelijk met een schilder. Toch komt het voor Suze veel later, in 1916, na een mislukt huwelijk en inwoning bij een tante, tot een huwelijk met haar leermeester. Intussen heeft ze zich ontwikkeld tot landschapschilderes. Met Piet Slager betreft ze een landhuis in Cromvoirt. Hun enige kind, Suze, wordt later, samen met haar man Hein Bergé, de grondlegger van museum Slager. In de landelijke omgeving van Cromvoirt vindt de bij velen zeer geliefde Suze Slager-Velsen haar inspiratie. Tot het laatst van haar leven schildert ze pittoreske boerderijen en landschappen, die meestal baden in het zonlicht. Vincent Cleerdin noemde haar 'de schilderes van het geluk'.

Reinier Pijnenburg (1884-1968), geboren in Vught, krijgt les van P.M. Slager en volgt daarna opleidingen aan academies in Antwerpen en Parijs. Nog maar 25 jaar oud, exposeert hij al in twee salons in Parijs. Daarna trekt hij naar Spanje, waar hij vijf jaar werkt en lessen geeft. In dat zonnige land ontwikkelt hij zijn eigen signatuur met een licht palet en zachte kleuren.

In 1920 vestigt hij zich weer in Vught, waar hij blijft wonen en werken tot aan zijn dood. Hij schildert niet alleen het Brabantse boerenleven in al zijn verschijningsvormen, maar ook de bewoners van Volendam, Marken en Staphorst met hun kleurige klederdrachten. Van tijd tot tijd werkt hij ook in de landen rond de Middellandse Zee. Door de grote vraag naar zijn Brabantse werk valt hij daarbij soms in routineuze herhaling. Bij zijn vele exposities in heel Nederland zijn de recensenten vaak het meest enthousiast over zijn buitenlandse werk.

❑ ***Nog net uit de negentiende eeuw: Jan Heesters en Antoon Kruijssen.***

Jan Heesters (1893-1982) kennen we allemaal langer dan vandaag. Van zijn hand zijn op deze expositie enkele topwerken te zien, zoals "Straatje bij Mol" en "Schapenscheerders".

Antoon Kruijssen (1898-1977) erft het schildertalent van zijn vader Jan Kruijssen. Na de Academie voor de

Beeldende Kunsten in Rotterdam vertrekt hij met vrouw en kind naar Genève. Hij exposeert er met succes en ook in Parijs bij galerie Girard oogst hij lof. Diverse schilderijen komen in Franse musea terecht. Hij blijft in Frankrijk wonen. Na zijn scheiding hertrouwt hij met de Française Lucienne Donné. Tijdens de oorlogsjaren wonen ze in Nederland. De laatste 22 jaar van zijn leven woont en werkt Antoon Kruijssen in Chartres. Zijn werken zijn snel en krachtig opgezet, zonder oog voor detail, als expressie van zijn impulsieve karakter. Zijn kleurgebruik is bijzonder en eigenzinnig. Invloeden van Chagall en Picasso zijn zichtbaar. Zijn thema's zijn zeer uiteenlopend met een voorliefde voor de zelfkant van het leven: zwervers, clowns, woonwagenbewoners, straatmuzikanten etc. In Frankrijk heeft hij meer erkenning gevonden dan in zijn geboorteland: ook hij is, evenals zijn vader, in Nederland ondergewaardeerd gebleven.

❑ ***Drie Tieners: Dorus van Oorschot, Arnoud Paashuis en Wim van de Plas.***

Tot slot drie 'jonge' schilders uit de Meierij die in de jaren tien van de twintigste eeuw geboren zijn. **Dorus van Oorschot** (1910-1989) is natuurlijk in Schijndel 'thuispeler'. Van hem worden enkele topwerken 'Atelierstillevens met paraplu's en olielamp' en 'Korenoogst' getoond.

Arnoud Paashuis (1912-1974), geboren in Eindhoven, woont vanaf zijn derde jaar tot zijn dood in Vught. Begonnen als huisschilder neemt hij op 22-jarige leeftijd les bij P.M. Slager en volgt daarna opleidingen in Rotterdam, Den Haag, Arnhem en Antwerpen. Gedurende langere perioden schildert hij in Parijs, Bretagne, de Haute Savoie, aan de Baskische kust, in Ibiza en Portugal.

Zijn voornaamste werk bestaat uit vrouwenportretten en vrouwelijke naakten. Daarin zag criticus Maarten Beks: "...sensuele bewondering, getemperd door begrip, tendresse en mededogen...". In zijn naakten is een lichte invloed van Kees van Dongen en Jan Sluijters zichtbaar. In Parijs wordt hij in de jaren vijftig tweemaal bekroond: hij wint er de "Grand Prix de Salon du Nu" en de tweede prijs in de "Salon du Portret". Paashuis schildert ook landschappen en stilleven, maar die zijn doorgaans van minder niveau dan eerder genoemd werk. Ook ontwerpt

hij glas-in-lood ramen, o.a. voor de kerken in Eerde en Wijbosch. In 1997 wordt in 's-Hertogenbosch veel nagelaten werk succesvol geveild.

Wim van de Plas (1913-1984) is de allerjongste in deze keur van Meierij-schilders. Na zijn opleiding tot onderwijzer volgt hij avondlessen bij Jan van Delft.

Vervolgens gaat hij naar het Rijksinstituut tot Opleiding van Teekenleraren in Amsterdam, waar Huib Luns een van zijn leermeesters is. Om zich verder in de portretkunst te bekwamen, volgt hij in Antwerpen lessen bij Isidoor Opsomer. Dankzij zijn vakmanschap en didactische kwaliteiten wordt hij in 1942 benoemd tot docent aan de Bossche Koninklijke Academie. Hier leidt hij vele schilders op, vooral in de portretkunst. In 1947 studeert Van de Plas een jaar in Parijs. In 1949 schildert hij in Rome het portret van Paus Pius XII. Hij trouwt in 1952 en gaat dan in Helvoirt wonen. Zijn bloeitijd ligt in de zestiger jaren met vele krachtige portretten van personen, die hij psychologisch knap weet te karakteriseren.

Ik wens u veel plezier bij het zien van deze belangrijke schilderijen van dit elftal schilders uit de Meierij.

Jan Geerts

UIT EIGEN BEZIT: HOUTEN RELIEF

▣ *Houten reliëf.*

Een vroeg zeventiende-eeuws houten reliëf - 42 cm hoog en 27 cm breed- behoorde tot de bezittingen van Jan Heesters. Misschien koos of kreeg hij deze plaquette omdat zijn naamheilige er op uitgebeeld wordt. Het is heel waarschijnlijk dat dit paneel eens ergens op een preekstoel prijkte.

In een architecturale omgeving zit, links op het paneel, tussen twee versierde zuilen en een gedecoreerde boog, Johannes de Evangelist. Hij heeft lang krulhaar en draagt

een mantel die op de borst vastgeknoopt is. In zijn linkerhand heeft hij een inktpot en op zijn knie ligt een boek waarin hij schrijft. Rechts staat een adelaar: symbool voor Johannes. Bovenin hangt een velum (overspanning tegen regen of zon zoals gebruikt door de Romeinen, bijvoorbeeld als overspanning van het Colosseum), en daaronder is een kerk weergegeven. Aan elke kant van de boog bevindt zich een vogel die zichzelf pikt. Onderaan is uitgesneden: S. Johannes. Het reliëf is beschadigd, linksonder is een stuk weg waardoor de J van Johannes verdwenen is.

▣ *Preekstoel.*

De vier evangelisten worden vaak op de preekstoel afgebeeld omdat daar het evangelie wordt uitgelegd. In grote kerken werd de preekstoel of kansel vaak hoog gebouwd en voorzien van houtsnijwerk met rijke versieringen. De preekstoel staat symbool voor de berg waarop Jezus predikte. Het heet een preekstoel maar er wordt staande voorgelezen of gepreekt. De traditionele kansel is een kleine ruimte, vaak met een toegangsdeurtje, waarachter het onderlichaam van de prediker niet zichtbaar is. De preekstoel is voortgekomen uit de ambo, een kleine stenen preekstoel in oudchristelijke basilieken. De Dominicanen gebruikten in Duitsland en Italië draagbare preekstoelen die op leeuwenfiguren rustten, als symbool voor het overwonnen kwaad. Vaste preekstoelen waren er al in de 15^e eeuw maar na het Concilie van Trente, in 1563, werden ze pas algemeen. Boven de preekstoel hangt vaak een klankbord voor de akoestiek.

▣ *Evangelisten.*

Het woord evangelie betekent blijde boodschap. Er zijn veel evangeliën bekend maar de kerkvaders Gregorius,

Ambrosius, Hiëronymus en Augustinus beslisten in de 4^e eeuw welke verhalen tot de bijbel behoorden. Alle andere evangeliën en boeken zijn vanaf dan apocriefe verhalen zoals onder andere over Veronica die het gelaat van Christus afdroogde op weg naar zijn kruisdood en de verhalen over Anna en Joachim, de ouders van Maria en de geboorte van Maria. Marcus, Matheus, Lucas en Johannes, de auteurs van het Nieuwe Testament worden op afbeeldingen vaak weergegeven in de vorm van hun symbolen, die al in het Oude Testament voorkomen. Als de 24-jarige profeet Ezechiël in het Oude Testament slavenarbeid moet verrichten tijdens de Babylonische gevangenschap, krijgt hij zijn eerste visioen. Hij ziet vier gevleugelde wezens, de os, de leeuw, de engel en de adelaar, “waarheen de geest wilde gaan, gingen zij”. (Ezechiël 1.10). Deze vier wezens worden door de jaren heen de symbolen van de evangelisten. De os staat symbool voor Lucas omdat zijn evangelie begint met het kerstverhaal, de leeuw van Marcus staat voor wijsheid en energie, en de engel-mens voor Matheus omdat deze leerling dicht bij Jezus stond. De adelaar tenslotte hoort bij Johannes, symbool van zijn verheven geest en de wijde vlucht van de goddelijke genade. De eerste drie evangeliën hebben veel overeenkomsten, zij worden ook wel de synoptische evangeliën genoemd. Het evangelie van Johannes staat helemaal op zichzelf en wordt daarom gezien als een heel belangrijk evangelie.

▣ *De adelaar in de kunst.*

De adelaar was in de oudheid de hemelgod. Hij werd gezien als de koning van de vogels omdat hij zonder knippen in de zon kan kijken en met zijn sterke vleugels alle hemelse streken kan doorkruisen. In de klassieke oudheid is de adelaar een attribuut van Jupiter. Deze vogel worden kracht, vernieuwing, scherp inzicht en koninkrijkheid toegedicht. Zijn blik is op de verte gericht waardoor hij geen oog heeft voor wat dichtbij gebeurt.

In het begin van de tweede eeuw werd in Alexandrië het boek Physiologus geschreven. Hierin wordt op een populair-theologisch manier geprobeerd de voornaamste waarheden van de christelijke leer aan de hand van dierenfabels duidelijk te maken. In de Physiologus doodt de vogel zijn jongen als zij hun ouders met de vleugels slaan. Na 3 dagen echter opent het moederdier haar borst met haar snavel en wekt met haar bloed haar jongen tot leven. Zo wordt in de Physiologus het verband met de kruisdood en de verrijzenis van Christus gelegd.

De adelaar als feniks, een fabeldier, is al bekend in de Griekse en Chinese mythologie. In het christelijk geloof wordt de feniks het teken van verrijzenis omdat hij zich

kan verjongen, onder andere door drievoudige onderdompeling in water. De adelaar staat daarom als symbool voor de doop en staat vaak afgebeeld op doopvonten.

Via de kunst komen de fabeldieren de kerk in. De heilige Sint Bernardus protesteerde in de twaalfde eeuw heftig maar tevergeefs, tegen deze in zijn ogen onwaardige versieringen in de kerk. In ons luchtruim vliegt de feniks nog steeds: in het Maleis heet een feniks een garoeda. De Indonesische luchtvaartmaatschappij Garuda is naar deze feniks genoemd.

▣ *Johannes op de Parade.*

Naast de kathedraal van Sint Jan op de Parade in 's-Hertogenbosch staat een groot bronzen beeld van Johannes met de adelaar op de schouder. Het is vervaardigd in 1963 door Mari Andriessen (1897-1979). Zijn bekendste werken zijn waarschijnlijk wel De Dokwerker op het Daniël Meijerplein in Amsterdam, ter herinnering aan de Februaristaking van 1941, en het beeld dat hij maakte van Anne Frank bij de Westerkerk in Amsterdam. Het beeld van Johannes, de patroonheilige van de stad 's-Hertogenbosch, was een geschenk van de ondernemers van Den Bosch bij het afscheid van Burgemeester Loeff, (Burgemeester van 1945 tot 1960), die het beeld weer schonk aan de stad. Mari Andriessen plaatste de adelaar achter het hoofd van de Johannes en wilde hiermee de vlucht van de gedachte suggereren en daarmee de ondernemersgeest die leidde tot de uitbreiding van de stad. Op het voetstuk staat een gedicht van professor L.C. Michels (1887-1984) gebeiteld:

*De vogel van Sint Jan, ter vlucht gereed,
Verbeeld de verten die de ziener schouwt
In hem de stad, die naar haar toekomst bouwt,
Wetende haar taak, werkende aan wat zij weet.*

Prof. Michels had een bijzonder talent voor het korte, epigrammatische gedicht. Ook op het grote verzet-monument aan de Hekellaan in De Bosch staat een tekst van zijn hand:

*Gedenk die tot der dood getrouw
In 't zicht van trouweloze machten
Het vege lijf ten offer brachten,
Opdat de geest verwinnen zou.*

L.C. Michels werd in Schijndel geboren als zoon van hoofdonderwijzer Michels, en zo zij we weer terug in Schijndel.

Anne-Marie Cornelissen

AGENDA & WETENSWAARDIGHEDEN

Museum Jan Heestershuis 073 - 54 92276

Pompstraat 17, 54 81 BL Schijndel

openingstijden: dinsdag t/m zondag 13.00 uur-17.00 uur.

- ❖ **24 juni t/m 30 september:** Schilders van de Meierijen in de beeldentuin: Beelden van Frank Letterie.
- ❖ Sinds enige tijd is ons aantal Vrienden in België met 100% gestegen namelijk van 1 naar 2!
- ❖ Naar aanleiding van de lezing van Drs. Marie Christine Walraven over de Haagse School op 14 mei jl., hebben verschillende Vrienden museum Jan Cunen in Oss bezocht, waar toen een tentoonstelling te zien was met werken uit de Haagse School.
- ❖ Ter voorkoming van verdere ontgroening moet er belasting worden geheven op sierbestrating en siergrind.
- ❖ In het artikel 'Expositie: schilders van de Meierij' is niet van alle schilders een foto afgedrukt: niet beschikbaar, geen goed digitaal formaat of layout-technisch problematisch.
- ❖ **Cursus: Kunst kijken:** vrijdagen 14, 21 en 28 september van 9.45 – 12.45 uur.
Vrienden betalen €70,= pp en niet-vrienden €85,=.
Locatie: Schijndel.
Aanmelden vòòr 1 juli bij het Jan Heestershuis (openingstijden : zie hiernaast) of per mail: paulvandenacker@gmail.com

- ❖ **1 oktober: reserveren** voor de volgende lezing in het kerkje; u krijgt hiervoor, zoals altijd, nog een uitnodiging.
- ❖ **12 november: reserveren** voor de 4^e en laatste lezing van dit jaar in het kerkje; en ook hiervoor krijgt u, zoals altijd, een uitnodiging.
- ❖ In museum De Wieger te Deurne van 30 juni t/m 16 september de tentoonstelling 'Barbizon in Brabant, de Peel en het Kempenland geschilderd tussen 1900 en 1940'
- ❖ Het museum Jan Heestershuis heeft 14 langdurige bruiklenen gekregen van een tweetal particulieren; het betreft werken van Van Oorschot en Swagemakers.
- ❖ De ezels van Dorus van Oorschot gaan op stal in het museum Jan Heestershuis.
- ❖ *Met dank aan onze sponsors:*
 - *Schijndels Weekblad*
 - *Restauratie-atelier Jos van Extel*
 - *Foto Keetels*
 - *Frans van de Heuvel, lijstenmaker*
 - *Walter Vergeer, pianostemmer in Zijtaart, 06 53947706*